

“O” nun Hukuku ve “Biz” im Hukukumuz

Ahmet Battal

Prof. Dr.

Özet

Adalet, kainatın her yerine nüfuz eden, kainattaki bütün ilişkilere şekil veren bir hakikattir. Hakem ve Adl, Allah'ın büyük isimlerindendir ve Peygamberler eliyle insanlığa tebliğ edilen vahyin özü de adalet hakkındadır. Kur'an'ın da dört ana konusundan biri adalettir. Bu yazıda Allah'ın adaletinin işaret ettiklerinden yola çıkılarak bizim hukukumuz ve adalet anlayışımız sorgulanmakta, hakiki adaletin izleri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Hukuk, adalet, adalet-i mahza, adalet-i izafiye, hukuk devleti

*Peygamberler
eliyle insanlığa
tebliğ edilen
vahyin özü,
düzen ve adalet
hakkındadır.
Vahyin en son ve
"güvenlik duvarı
en kuvvetli"
versiyonu olan
Kur'an'ın dört
ana konusundan
biri adalettir.*

1. Adalet! Var mı ki?

Düzen, kainatın her tarafına nüfuz etmiş olan bir gerçektir. Bazı akıllar, bu dünyada göze görünen küçük ve geçici kaosları abartıp büyüterek kalın bir perdeye çevirip bu gerçeği görmezden de gelse, düzen vardır ve daimîdir.

Adalet de kainattaki bütün ilişkilere şekil vermiş olan bir hakikattir. Bazı gözler bu dünyadaki küçük ve geçici zulümleri abartıp büyüterek kalın bir perdeye çevirip bu gerçeği görmezden de gelse bu böyledir.

Hakem ve Adl ismi işte bu sebeple Allah'ın büyük isimlerindedir. (Zaten biz Allah'ı zatıyla değil ancak isimleriyle tanırız. Allah lafzının manasını, manasını bildiğimiz diğer bütün güzel isimlerin manasını birleştirerek buluruz.).

Peygamberler eliyle insanlığa tebliğ edilen vahyin özü, düzen ve adalet hakkındadır. Vahyin en son ve "güvenlik duvarı en kuvvetli" versiyonu olan Kur'an'ın dört ana konusundan biri adalettir.

Demek adalet vardır. Hem de hakiki adalet O'nun adaletidir. O halde "biz"im adaletimizdeki eksiklikler sebebiyle endişe etmeye gerek yoktur.

2. Hak kimin? Hukuk nerede?

"Hak kimin" sorusunda "kim" sorusunun asıl ve değişmez muhatabı kim ise hak da onundur. Eşyanın asıl maliki olan Allah, eşyada (ve bir eşya türü olarak insanda) tecelli eden "tüm haklar"ın da gerçek ve "tek sahibi" olduğundan O'na Cenab-ı Hak denmiştir.

Yaratanın bütün yarattıkları üzerinde hakkı vardır. Buna 'Hukukullah' denir.

Yaratılanların ise, ister canlı ister cansız olsunlar, Yaratanın değil ama birbirinden talep edebilecekleri hakları vardır.

Süslü damarlarıyla ve muhteşem renkleriyle insanı kendisine hayran bırakan bir parça taşın hakkı vardır. Ama kendisi kendi hakkını bizzat koruyamaz. O taşı, yaratıcısının ona yüklediği amaca aykırı kullanana, taş değil ama taşın Yaratıcısı hesap soracaktır. Süslü taşın damarlarını görmesine rağmen taşın Yaratıcısına değil de bizzat taşa hayran kalana da yine Allah hesap soracaktır. Hele bir taşı put yapıp önünde secde edene en ağır cezayı yine O verecektir.

Yaprağın ve üstündeki karıncanın hakkı vardır. Kendileri haklarını bizzat koruyamaz ama Allah onların hakkını ihlal etmeyi yasaklamıştır. Yaprığın ve karıncanın sahibi olan Allah yaprağın ya da karıncanın hakkını İhlal edene bu dünyada ve gerekirse ahirette ceza vermek suretiyle, o yaprağın ve karıncanın ve dolayısıyla aslında bizzat kendisinin hakkını korur.

Aslanın hakkı, ölmüş hayvanların cenazelerini parçalayıp büyük parçaları yemektir. Aslan hırsına yenilir, şefkatini bir kenara bırakır ve canlı yavruyu parçalarsa hakkını ihlal etmiş olur. Cezasını hem bu dünyada ve hem de gerekirse kendisine uygun biçimde ayrıca ahirette çeker. (Sırf atrak-

siyonlu belgesel film olsun diye önce aslanı aç bırakıp ardından kameralarla dolu savanda ceylan yavrularının ortasına salarak hayvanlar alemindeki “sun’i vahşet”in filmini çekenin “hak” ettiği cezayı ayrıca düşünmek lazım!).

İnsanın kendisine karşı vazifesi ve dolayısıyla kendi kendisinden hakkı, nefesine zulüm etmemektir. Nefsine zulmeden, dünyada da ahirette de cezaya müstahak olur. (Kişinin nefesine zulmetmesini devletler de yasaklarla engellemeye çalışır. Mesela hukuk sistemlerinde “sefih mahcurdur” yani kendi kendisine zarar verenin elinden yetkileri alınır. “Özgürlük ne kendine ve ne de başkasına zarar vermemektir” kuralı, neredeyse evrensel bir hukuk kuralıdır).

İnsanın diğer varlıklara karşı hakkı ve vazifesi sınırını taşmamaktır. İnsan başka insanların ve kamunun hakkına tecavüz ederse bu dünyada devlet cezasını verir ve onu suçtan temizler. İnsanın suçunun cezası bu dünyada hiç ya da kısmen verilememiş ve adalet eksik kalmışsa kalan hesap ahirette görülür. İnsan bu dünyada kendi hakkını koruyamayan canlı ya da cansız mahlukların hakkını ihlal ederse cezasını bu dünyada ve gerekirse ahirette görür.

O halde, hukuk açısından önemli olan, bir “genel hesap günü”nün ve bir ceza ve mükafat yeri olarak ahiretin var olmasıdır. İnsan açısından önemli olan ise ahirete olabildiğince temiz gidebilmektir. Kul hakkı yiyen, dünyada helal ettirmese ahirette borç olarak öder. Allah’ın hakkını ihlal eden ise tövbe ile bu dünyada kendisini temizlemese ahirette Allah’ı karşısında bulur.

3. Adalet varsa şimdi nerede?

Cevap için önce bir yaşanmış hikaye anlatalım:

Bin yıllar önce, bir ülkede, bir siyasi kaos olur, sarayda bir entrika döner, girmemesi gerekenler sarayın içine girer, kimi intikam duygusuyla ve bazıları da iktidar arzusuyla yanan onlarca insan bir kargaşa çıkarır. Bazıları Kral A’yı korkutmakla yetinmeyi, bazıları istifasını istemeyi düşünürken bazıları da onu öldürmeyi kafasına koymuştur. Arbede çıkar, silahlar çekilir. Kral A ve ekibi siyasi hasımları tarafından darbe ile alaşağı edilir ve Kral A öldürülür.

Olaylar yatışır. Yeni kral olarak B seçilir. Kamu düzenini tam olarak tesis etmek, Kral A’nın intikamını almak ve suçluların cezasını vermek için bir adalet divanı kurulur. Ancak olaya karışanların sadece bir kısmı yakalanır. Onların da büyük kısmı bütün bildiklerini tam doğru şekilde söyleyemez ya da söylemez. Olaya karışanların hangisinin ne sebeple karıştığı tam anlaşılamaz. Dolayısıyla mesele de tam olarak çözülemez.

Ama öldürülen kralın toplumda nüfuzu bulunan bazı yakınları şüphelilerin hepsinin cezalandırılmasını isterler. Bunun için Kral B’ye ve yönetimine baskı yaparlar.

Kral B cevap verir:

İnsanın diğer varlıklara karşı hakkı ve vazifesi sınırını taşmamaktır. İnsan başka insanların ve kamunun hakkına tecavüz ederse bu dünyada devlet cezasını verir ve onu suçtan temizler. İnsanın suçunun cezası bu dünyada hiç ya da kısmen verilememiş ve adalet eksik kalmışsa kalan hesap ahirette görülür.

*“Deliller toplanıp
yargılama
bitmeden
suçlu ortaya
çıkarılamaz.
Suçluluğu
kesinleşmeden
kimseye ceza
verilemez. Aksi
halde Maide
Suresinin 32.
ayetinin tehdidi
bizi de kuşatır.”*

“Bu dediğiniz adalet değil, olsa olsa adalet perdesi altında zulümdür, ben bu zulmü irtikap etmekten Allah’a sığınırım. İsrar ederseniz görevlerimden istifa ederim. Zalim kral olmaktansa adil çoban olmayı tercih ederim. Babam ve dedem de öyle olmak istemişti. Ama başaramamıştı. Ben başaraçağım.”

Bu olaydan uzun yıllar sonra o kralın neslinden bir çoban tüm insanlığa peygamberlik yapmakla görevlendirilir ve gün gelir o da ülkesine yönetici olur. Onun (A.S.M.) halkından bazıları da, masum insanları çeşitli bahanelerle öldürmeyi hoş görmeye yönelince Allah o peygambere Maide suresinin 32. ayetini inzal ederek kuralını hatırlatır ve kendi ümmetine de öğretmesini ister: “...İsrail oğullarına da öğretmiştik; Bir masumu öldüren bütün insanları öldürmüş gibidir. (Öyle ağır bir suç işlemiş sayılır)...”

O peygamberin vefatından yirmi beş sene sonra, onun üçüncü halifesi Hazreti Osman bir darbe ile devrilince, hilafet görevini, nihayet, onun bütün derslerini tam alan birinci talebesi Hazreti Ali üstlenir. Ancak çok geçmeden dördüncü halife Ali de yüz yıllar önceki problemle karşılaşır. Suçluluğu şüpheli olan bazı kişilerin, Hazreti Osman’ın darbe ile devriliş katledilmesine sebep oldukları, göz yumdukları ya da olaydaki suçluları gizledikleri gerekçesiyle öldürülmesini isteyenlere, Allah’ın önceki kitaplarla büyük dedelerine ve Kur’an’la da Üstadı Hazreti Muhammed’e öğrettiği dersle cevap verir: Masumu hiç bir gerekçeyle öldüremem!

Adaleti ile meşhur Hazreti Ali’nin Kur’an’dan alıp hayata verdiği ders şudur:

“Deliller toplanıp yargılama bitmeden suçlu ortaya çıkarılamaz. Suçluluğu kesinleşmeden kimseye ceza verilemez. Aksi halde Maide Suresinin 32. ayetinin tehdidi bizi de kuşatır.”

Hazreti Ali Kur’an’ın adaletini ders vermeye ve tatbik etmeye beş yıl muvaffak olur. Bir menhus el, milâdî 661’de, onu da darbe ile devirir ve katleder.

Ardından, dedesi Hazreti Muhammed’den ve babası Hazreti Ali’den Kur’an ve adalet dersini almış olan Hazreti Hasan halife olur ve adaleti devam ettirmek ister. Ama Kur’an’ın adaletini tatbik edemeyeceğini anlayınca o da altı ay sonra hilafet görevinden çekilir.

Sonraki halife Hazreti Muaviye hilafeti saltanata dönüştürür. Böylece çocuklarının nazarında dünya ve devlet, din ve ahiretten daha önemli hale gelir. Peygamberin ve dolayısıyla halifesinin asıl vazifesi olan iman hakikatlerini yayma hizmeti ikinci-üçüncü planda kalır. Halifenin devlet yönetme işi ön plana çıkar. Devamında, hatalı içtihatlar ve yanlış tatbikatlarla adalet iyice şaşar. Mesela bazı padişahlar –hatta halife de oldukları halde– ileride devleti bölme ihtimallerine binaen masum kardeşlerinin öldürülmesine fetva bulurlar ve zalimane hükmü infaz ederler. Mesela sonraki dönemde bazı siyasetçiler, görünüşte dindar da oldukları halde, kendi iktidarlarını korumak ya da sağlamlaştırmak için masum insanların zulme uğramasına izin verir, hatta bunu teşvik dahi ederler..

Sonrasındaki bin iki yüz altmış beş sene boyunca, hilafet, devlet yönetme işi olarak ve şekli biçimde sürer. Üstelik devlet yöneticisi de artık seçimle değil babadan oğula intikalle belirlenmektedir. Böylece aslında bir hizmet aracı olması gereken “fatih devlet” ve başındakiler kutsanmaktadır. Reise muhalefet etmek yasaktır. Devlet araç olmaktan amaç olmaya dönüşmüştür. Fertlerin hakkı ve hatta hayatı ise korunması gereken bir varlık olmaktan çıkmış ve devletin devam ve bekası adına kolaylıkla feda edilebilen birer araca dönüşmüştür.

Bu bin küsur yıl boyunca İslam istibdada ve zulme müsait zannedilir. Bu haksız ve yersiz zan; hem Müslümanların adalete, ahirete ve Allah’a imanını zayıflatır ve hem de Batılıların Kur’an’daki İslam’ı tanıyıp Müslüman olmasını engeller.

Derken, şekli hilafet zincirinde 1912’de küçük bir kırıklık olur. Ardından, 1922’de, halife padişahı barındıran ve fakat işgal altında olan İstanbul’daki Osmanlı Devleti’nin Anadolu’daki ve Osmanlı mülkündeki şekli saltanatı, savaş kazanmış bir Meclisi ve hükümeti barındıran Ankara’da yazılan bir kanunla bitirilir ve durum dünyaya ilan edilir. 1923’te Ankara’daki yeni devletin adı konulur ve eski Osmanlı topraklarından elde kalanlara resmen de Türkiye (Turchia) denilerek bu ülkede cumhuriyet ilan edilir. Ardından İstanbul’a da hükmeder hale gelen Ankara’daki yeni devlet, 1924’te, 1922’de İstanbul’da bıraktığı saltanatsız halifeyi makamından indirir ve ailesiyle birlikte sürgüne gönderir.

Gerekçe önemlidir: Hilafet görevini TBMM zaten yapmaktadır. Böylece hilafet makamı da İstanbul’dan Ankara’ya getirilmiş ve Meclis halife yapılmış olur.

Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı ve şahıs halifeden heyet (meclis) halifeye geçiş fikri, Beşinci Halife Hazreti Hasan’ın torunlarından ve Kur’an ilminin ulemasından Bediüzzaman’ın Kur’an’dan aldığı derslere ve kitaplarındaki tekliflerine de uygundur: Zira artık Meclis Halifedir. Halife bir manada ömr-ü ebediye mazhar olmuştur. Zaten Bediüzzaman’ın fetvasına göre de zaman şahıs ve şahsiyet zamanı değil, zaman mütesanet heyetler zamanıdır. Bu zamanda şahıslar dahi de olsalar güçleri sınırlıdır. Şahsa yaslanmanın riski de büyüktür. Heyete yaslanan sağlam güce dayanmış olur.

Ancak insan suretindeki şeytanların üyesi olduğu gizli zındıka komitesi bir hile daha yapar. Laiklik adı altındaki dinsizlik ve medenileşme adı altındaki Batılılaşma furyası iktidar sahiplerini tamamen sarar. Gizli kudret sahipleri Meclisin dizginlerini ele geçirir ve iki sene içinde çeşitli entrikalarla ve zorla çıkardıkları inkılap kanunlarıyla Meclisi halifelikten hızla uzaklaştırır. Meclisin halifeliği üstlendiğini ifade eden -ve halen de yürürlükte olan- Kanun fiilen uygulanamaz hale getirilir, dinsizlik rejim altına alınır.

Şer güçler böylece şekli hilafet makamını hükümsüz ve maliksiz bırakır.

Ancak aynı senelerde başka bir şey daha olur: 1912’de şahsen mücahede-i ilmiye meydanına atılan Bediüzzaman, 1926’da, Mübarek belde Barla’da

Bu bin küsur yıl boyunca İslam istibdada ve zulme müsait zannedilir. Bu haksız ve yersiz zan; hem Müslümanların adalete, ahirete ve Allah’a imanını zayıflatır ve hem de Batılıların Kur’an’daki İslam’ı tanıyıp Müslüman olmasını engeller.

*Risale-i Nurun
Kur'an'dan
aldığı adalet
derslerinin birinci
muhatapları,
adaleti, Kur'an'ın
diğer üç esası
ile birleştirmek
ve ümmetin
adalete imanını
kuvvetlendirmekle
görevlidir.
İkinci halkadaki
muhataplar bu
dersleri izah
ederek topluma ve
hayata aktarmakla
görevlidir.
Allah mutlak
adildir. Allah
zulmetmez.
Zulmedenleri
de sevmeyiz.
İnsanlar ise bazen
kendilerine ya da
başka insanlara
zulmeder. Ama
inanırsız ki kader
daima adalet eder.*

kaderin sevkiyle Risale-i Nur Külliyyatını telife başlar. Böylece, halifenin asıl işi olan -ve 661 senesinde Hazreti Hasan'ın feragati ile önemli ölçüde yarım kalan- iman hakikatlerini neşretme görevini üstlenen Beşinci Halife, Allah'ın izni ile, yeniden ortaya çıkmaya başlar.

Hazreti Hasan'dan 1265 sene sonra Barla'dan zuhur eden bu Kur'an güneşi, içindeki hakiki adalet dersleri ile, Kur'an'ın nuruna muhtaç insanlığı bu asırda ve gelecek asırlarda mutlu etmeye ehil bir "şahıs-eser" olarak, gerçek halifeler silsilesinin Beşinci Halifesi adıyla anılmaya uygun bir kitapır.

Risale-i Nur, içindeki Esma-yı Hüsna hakikatiyle ve bilhassa hikmet, adalet ve şefkat dersleriyle Kur'an'ın bu asra bakan bir tefsiridir. O kadar ki bu dersleri tam alan ve tatbik eden her siyasetçi devlet idaresinde muvaffak olur. Zira bu dersler dünyaya adalet dersi/kitabı olacak kadar kıymetlidir.

Bu derslerin özü, "cemaatin selameti için böyle gerekiyor" diyerek fertlerin hayatını ve hakkını feda etmenin yanlışlığını anlatır. Bu derslerin aslı, bir masumun hakkını bütün halk için dahi yok saymamayı ifade eder. Böylece bu eserler, dünyanın hasret olduğu bir dersi; "masumu korumaya öncelik veren bir adalet anlayışı"nı tarif eder ve adını da "hakiki adalet" ya da "mahza/mutlak/tam adalet" olarak koyar.

Risale-i Nurun Kur'an'dan aldığı adalet derslerinin birinci muhatapları, adaleti, Kur'an'ın diğer üç esası ile birleştirmek ve ümmetin adaletle imanını kuvvetlendirmekle görevlidir. İkinci halkadaki muhataplar bu dersleri izah ederek topluma ve hayata aktarmakla görevlidir. Üçüncü halka ise Kur'an'ın adalet derslerini bilinen anlamda kanuna (şeriat) dönüştürerek yayacak ve böylece dünyanın adalet arayan bütün devletlerinin başına geçirecek olan manevi ve adil akıncılardır.

4. Kur'an'daki adalet bugün bize ne der?

Mukaddes Kitabımız Kur'an'ın dört esasından biri adalet ve ibadettir. (Adaletle hükmetmek ibadettir. İbadet etmek adalettir. Zira bildiğimiz anlamdaki ibadet insan davranışlarındaki adaletin adıdır.)

En geniş kapsamlı ibadet olan namazın kalbi hükmündeki Fatihâ'da, Kâdir-i Mutlak olan Allah'tan ısrarla talep ettiğimiz "sırat-ı müstakim (doğru yolda olmak)", her türlü aşırılıktan ve ifrat ve tefritten uzak kalarak yani adalet içinde yaşamak demektir.

Allah mutlak adildir. Allah zulmetmez. Zulmedenleri de sevmeyiz. İnsanlar ise bazen kendilerine ya da başka insanlara zulmeder. Ama inanırsız ki kader daima adalet eder.

Bu sebeple, hak etmediği halde insanlardan bir kötülük gören her yetişkin şöyle düşünmelidir: "Bu da benim musibetim ve imtihanım. Hak-kımı elbette bu dünyada hukuk içinde kalarak arayacağım. Ama burada alamasam da ahirette Allah'ın adaleti tam tecelli edecek ve ben de zalimden hakkımı alacağım".

Ama şunu da düşünmeli: "Ben bu muameleyi hak etmemiş iken zalim

insanların eliyle benim başıma bu musibeti getiren Allah acaba bana bununla ne anlatmak istiyor? Ben ismet sıfatına sahip bir peygamber ya da masum bir çocuk olmadığımı göre, hangi hatayı yaptım ki, kader, kusuruma da kefarete olacak şekilde, bu musibeti yaşamama izin verdi?”

Soruyu soran doğru cevabı bulmuşsa ilgili ilgisiz herkese duyurması gerekmez. Sonrası için hatadan dersini alsın, hatasının verdiği zarar için ilgililerinden helallik istesin ve bir de tövbesini kendi içinde yaşasın yeter.

5. Adalet dağıtalım, ama kim adına?

Beşerî ilişkilerdeki adaletin amacı ile ilgili olarak “adalet adalet içindir” diyenler “insan kendisini var etti” demiş gibi olurlar. Oysa hiçbir şey “bizzat kendisi” için değildir. İnsan da hâlık-ı bizzat değildir ki malik-i bizzat olsun!

Hak’tan geldiğini ve yine O’na döneceğini bilen (mü’min) için her faaliyetinde aslında tek bir hedef vardır: Allah’ın rızasına nail olmak. Diğer bütün hedefler bu asıl hedefe ulaştırarak ara hedeflerdir. Dolayısıyla aslında hedef değil vasıtalarlardır.

İnsan için adaleti sağlamak hedefi de Allah’ın Adl ismini tecelli ettirerek Allah’ın rızasını elde etmek demektir. Bu sebeple Kur’an, “Allah için seviniz”, “Allah için nefret ediniz”, “Allah için hükmediniz” gibi ayetlerle insanı ihlase ve samimiyete davet etmektedir. Bu prensipler nazara alınmadan yapılacak her adalet dağıtma faaliyeti, görünüşte adalet gibi olsa da, hedefi şaşmış bir adalet olduğu için, Allah katında ve Allah’ın adaletini bilip arayan insanlar nazarında adalet değil aslında bir zulümdür.

Bediüzzaman, Mektubat’ta Uhuvvet Risalesi de denilen 22. Mektubunda, Allah’ın rızası şeklindeki niyetin ihlaslı tesiri hakkında şu örneği aktarmaktadır: Bir savaşta, bir kafirle birebir mücadelesinde hasmını yere düşüren ve kılıcıyla öldürmek üzere olan Hazret-i Ali, hasmı yerden kendisine tükürünce onu kesmekten vazgeçer. Hasım bunun üzerine “Allah’ın” aslanına, kendisine işkence etmeden çabucak kesmesini sağlamak için tükürdüğünü söyleyip buna rağmen niçin kendisini öldürmediğini sorar. Kendisine işkence edeceğini uman Hazret-i Adil’den aldığı şu cevap, yerdeki mert mağlubu Müslüman yapar: “Seni az önce Allah için kesecektim. Şimdi “bana” tükürdüğün için nefsimin de hissesi karıştı, ihlasım zedelendi. Bu halimle seni kesersem bu kere ben adalet değil zulmetmiş olacaktım. O yüzden kesmedim!”

O halde adalet de iki türlü dağıtılabılır: Mana-yı harfi ile adalet Allah namına adalettir. Mana-yı ismi ile adalet ise aslında Allah’tan başkası namına olan adalettir. Bu ise hakiki adalet değil, olsa olsa sûretâ/sahte adalettir.

Mesela adaleti tatbik edenin nefsi namına yani nefsinin ve enaniyetini tatmin adına adalet olmaz.

Mesela gerçek bir varlık olmadığından “... Milleti adına” ya da devlet/kamu hesabına adalet de gerçek adalet değildir.

İnsan için adaleti sağlamak hedefi de Allah’ın Adl ismini tecelli ettirerek Allah’ın rızasını elde etmek demektir. Bu sebeple Kur’an, “Allah için seviniz”, “Allah için nefret ediniz”, “Allah için hükmediniz” gibi ayetlerle insanı ihlase ve samimiyete davet etmektedir.

Adalet
duygusunu
denetleyen
diğer bir duygu
tarafsızlık
duygusudur.
Kişiler arasındaki
davalarda
hakemin
tarafsızlığı
hakemliği için
ön şarttır.
Aynı şekilde
kamu düzenini
ve aslında
Hukukullahı
(Allah'ın hakkını)
korumaya yönelik
davalarda da
hakim "kendisini"
ve duygularını
ortaya koyamaz.
Kendisi
namına değil
Allah namına
hükmetmelidir.

Kanunun kendi kendisine var olması mümkün olmadığından "kanun namına" adalet de hakiki kanun yapıcı olan Allah namına olmadıkça gerçek varlık namına olmuş olamaz.

Bizzat kendi kendisine var olmak anlamına gelen "adalet namına adalet" de gerçekte adalet değildir.

6. Adalet duygusu ve diğer duygular

Adaletle hükmetmek bir akıl yürütme faaliyetidir denilebilir. Ancak akıl tek başına hareket etmez. Aklın terazisini vicdan tutar ve işletir.

Fatır-1 Hakim sadece insana değil bilhassa memeli hayvanlara bir çok duygu vermiştir. Bilhassa iri beyinli yüksek memelilerde (primatlarda) bulunduğu deneylerle ispat edilebilen adalet duygusu da bunlardan biridir. Duyguların birbirini denetleme ve destekleme kapasitesinin yükselmesi, hayvanı duygusal olarak da insana yaklaştırır.

Adalet ile ilişkili önemli bir duygu şefkat ve merhamettir. Suçlunun Hak namına ceza alması adalete zıt olmadığı gibi şefkate de zıt değildir. Ancak iki duygu ayrıştırıldığında biri diğerine zıt görünür.

Mesela, Batı'da, eşitlik duygusunun beslediği şefkat duygusu ile kadınlar erkeklerle her konuda eşitlenmeye çalışılmakta bu da bilhassa adaleti öldürmektedir. Bediüzzaman kadınların erkeklerle her konuda eşitlenmesinin olumsuz neticesini şu cümlelerle değerlendirmektedir:

"Rahmet-i haktan ziyade ona merhamet edeceğiz diye hakkından fazla ona hak vermek, ona merhamet değil, şedit bir zulümdür."

Yani "ona merhamet ediyoruz" iddiasıyla, Yaratan Allah'ın takdir ettiği haktan fazlasını kadına vermek, gerçekte kadına merhamet değil, aslında ona karşı şiddetli bir zulümdür. Zira Allah'ın rahmetinden fazla rahmet, rahmet değildir.

Adalet duygusunu denetleyen diğer bir duygu tarafsızlık duygusudur. Kişiler arasındaki davalarda hakemin tarafsızlığı hakemliği için ön şarttır. Aynı şekilde kamu düzenini ve aslında Hukukullahı (Allah'ın hakkını) korumaya yönelik davalarda da hakim "kendisini" ve duygularını ortaya koymaz. Kendisi namına değil Allah namına hükmetmelidir.

Bu konuda Bediüzzaman'ın Mektubât'ta Uhuvet Risalesi'nde "Allah için hükmetmek" prensibini anlatırken aktardığı örnek önemlidir:

"Bir zaman bir hâkim bir hırsızın elini kestiği vakit eser-i hiddet (kızgınlık eseri) gösterdiği için, ona dikkat eden âdil âmiri onu o vazifeden azletmiş (işine son vermiş). Çünkü şeriat namına, kanun-u İlâhî hesabına kesseydi, nefsi ona acıyacaktı. Ve kalbi hiddet etmeyip, fakat merhamet de etmeyecek bir tarzda kesecekti. Demek, nefesine o hükümden bir hisse çıkardığı için, adaletle iş görmüştür."

Aynı bilgi Şualar'da şu şekilde tekrar edilmektedir:

"Bir adliye reisi, bir memuru kanunca bir hırsızın elini kestiği vakit, o

memurun o zâlim hırsıza hiddet ettiğini gördü, o dakikada o memuru az-leyledi (görevden aldı). Hem çok teessüf ederek dedi: ‘Şimdiye kadar adalet namına böyle hissiyatını karıştıranlar pek çok zulmetmişler.’

“Evet, ‘Hükm-ü kanunu icra etmekte (kanunu uygulamakta) o mahkûma acımasa da hiddet edemez; etse zâlim olur. Hattâ, kısas cezası da olsa, hiddetle katletse, bir nevi katil olur’ diye, o hâkim-i âdil demiş.

“İşte, madem mahkemede böyle hâlis ve garazsız bir hakikat hükmediyor,...”

Bu iki metnin asıl konusu cezanın ne olduğu ve niteliği değildir. Ceza veren ve infaz eden adalet görevlisinin hangi duygu ile hareket etmesi gerektiğidir. Bu paragraflarda nefis, acıma/hiddet, kalp, hiddet/merhamet ve adalet duygularının kullanılma biçimi dikkat çekicidir.

Hakimin nefsi kendisini eli kesilecek olan suçlunun yerine koyarak acıma duygusu hissedebilir. Bu mahzurlu değildir. Kalbin taraf olması ise kalbe bağlı bir duygu olan vicdanın ölçüsünü şaşırmasına sebep olacağından mahzurludur.

Kalpteki hiddet duygusu ve merhamet duygusu, kalbin zahiri sahibinin olaya taraf olduğunu gösteren birbirine zıt iki duygudur. Bir yargılamada ve bir hükmün infazında bu iki duygudan birine sahip olan hakim tarafsızlığını kaybetmiş demektir. Bu halde iken verdiği veya infaz ettiği hüküm adilane değil zalimane bir hükümdür.

7. Adalet: Herkese kesin emir

Kişiler kendi kendisine karşı ve çevresine karşı ilişkilerinde adil davranmalıdır. Devlet de bütün işlerinde adil davranmalıdır.

O halde önce ana soru: Adalet nedir?

Adalet haklıya hakkını vermektir. En önemli hak hayat hakkı ve hürriyettir. Haklının hakkını bu dünyada korumak ve vermek devletin vazifesidir. Devleti devlet yapan da adaletidir. Adalet ise en asgarisinden, masumun hakkını korumaya öncelik vermeyi gerektirir. Buna adalet-i mahza yani mutlak/tam adalet denir.

Adalet ayrıca suçluya cezasını vermektir. Ancak ceza vermek suçtan zarar görenin hakkı değil, devletin tarafsız yargı organının vazifesidir.

“Suçluya ceza vereyim” ya da “kamu düzenini koruyayım” derken masumun hakkını göz ardı etmek “haklıya hakkını vermemek” anlamına gelir ki bu adalet değil zulümdür. Birileri buna da adalet dese de zulümdür. (Mesela bazı halife-padişahların, masum kardeşlerini, fetva da bularak, “ileride iktidarına talip olabilirler, devleti bölebilirler” korkusuyla ve sırf bir ihtimal üzerine öldürtmesi, adalet değil zulümdür.

Nitekim Maide Suresinin 32. ayeti (“men katele nefsen ...” ayeti) mealen, “bir masumu öldüren bütün insanlığı öldürmüş kadar büyük bir günah işlemiş olur” demektedir. Aynı şekilde beş ayrı yerde geçen “ve lâ teziru ...”

Adalet haklıya hakkını vermektir. En önemli hak hayat hakkı ve hürriyettir. Haklının hakkını bu dünyada korumak ve vermek devletin vazifesidir. Devleti devlet yapan da adaletidir. Adalet ise en asgarisinden, masumun hakkını korumaya öncelik vermeyi gerektirir. Buna adalet-i mahza yani mutlak/tam adalet denir.

*Devletin adaletli
olması hukuk
devleti olması
demektir.*

*Devletin adaletli
olması hukuk
devleti olması
demektir.*

1. Savunma hakkı
kutsaldır.
2. Hakim tarafsız
olmalıdır.

ayeti de toptancı davranışlarla “kurunun yanında yaşı da nemliyi de yakan” bir adalet anlayışını reddeder. Bu kurallar elbette hem insanlar ve hem de insan grupları, cemaatler, siyasi partiler vb. için geçerlidir.

Şöyle bir örnek verelim: İdam mahkûmları bir gemiyi ele geçirip kapitanı rehin almış olsalar ve gemiyi kullanarak kaçmaya çalışsalar, onların kaçmasını engellemenin tek yolu da o gemiyi batırmak olsa, o masum rehine o gemide buldukça ve kendisini feda etmedikçe gemiyi batırmaya hakkımız yoktur. Zira masumun hayatını ve hakkını korumak suçluya ceza vermekten önce gelir.

Masumu korumak mümkünken masumu korumak gereklidir. Kendisini feda etmeyen bir masumu onun iradesine rağmen feda ederek suçluya ceza vermeye çalışmak, Kur’an’ın, “bir masumu öldüren bütün insanları öldürmüş gibidir” hükmüne ve “suç ve ceza şahsidir” prensibine aykırıdır. Buna birileri izafi (nisbî/göreceli) adalet de dese bu bir adalet değildir; zulümdür.

İzafi ya da nisbî adalet, ancak, somut olayda mutlak ve tam adaletin uygulanmasının aklen ve sebepler nazarında imkansız olduğu hallerde gündeme gelebilecek istisnai bir tercihtir.

Mesela bir parmağı kesmek şeklen zulümdür. Ama kangren olduğu kesinleşen bir parmağı kesmemek adalet değildir. Zira bu parmak zaten çürümüştür ve kesilmezse diğerleri de çürümeye başlayacak ve böylece el zarar görecektir. Parmağı kesmek izafi bir adalettir.

Mesela teröristlerin kontrolündeki bir yolcu uçağının şehre düşürülmesi artık kesinleşmişse, düşmeden biraz önce uçağı havada infilak ettirerek şehirdekileri kurtarmak nisbî adalettir.

Bu gibi kesinleşmiş durumu ifade eden örnekler dışında, ihtimaller üzerine hüküm bina etmek ve masumları feda etmek adalet değil zulümdür.

8. Devletin adaleti ya da adaletin devleti: Hukuk devleti

Devletin adaletli olması hukuk devleti olması demektir.

Yukarıdaki örnekte rehineyi feda eden devlet yani bir çok masuma zarar veren bir suçluyu cezalandırabilmek adına başka masumların hakkını ihlal eden devlet, asla hukuk devleti olamaz. Öyle ya, hangi masum güvenir o devletin hukukuna ve adaletine!

Hukuk devletinin adalet için uyacağı kurallar ana hatlarıyla bellidir:

1. Savunma hakkı kutsaldır. Savunması alınmadan hiç kimseye disiplin cezası verilemeyeceği gibi savunma hakkı verilmeden hiç kimse hakkında mahkûmiyet kararı da verilemez. “Vur fakat dinle” özdeyişi boşuna değildir. “Söyletmen, urun!” yaklaşımı mazinin karanlıklarında kalmış olmalıdır.

2. Hakim tarafsız olmalıdır. Bu sebeple devletin yöneticileri ile yöneticiyi de yargılayan hakimler daima birbirinden bağımsız olmalıdır. Yargı'nın yürütmeden bağımsızlığı devletin denetlenebilirliği demek olan kuvvetler ayrılığının ana ilkesidir.

Hâkimin amiri yoktur. Korkandan ve hele korkaktan hâkim olmaz. Ama hâkimi korkutmak da suçtur ve hukuku öldürür. Adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs etmek yani hâkimi psikolojik ya da sosyal baskı altına almaya çalışmak suçtur. Yargılama sırasında mahkemeye sahte deliller sunmak da benzer sebeplerle suçtur.

Ancak savcının bir sanık hakkındaki suç isnadını ya da hâkimin bir sanık hakkındaki kararını beğenmemek ya da yanlış bulmak ve eleştirmek, yargılamayı etkilemeye teşebbüs sayılamaz, suç da değildir.

Bu sebeplerdir ki “suçluluğu kesinleşen birinin aslında o suçu işlemiş olmadığını” inanmak ve o kişinin aslında masum olduğunu savunmak asla suç değildir. Aksi halde yargılamanın yenilenmesi mümkün olamazdı. Öyle olunca da tarih boyunca bilinen bir çok yargılamadaki ağır adli hatalar düzeltilemezdi.

3. Hukuk devletinde kanunsuz suç ve ceza olmaz.

Neyin suç olduğunu, idareciler ve hatta hâkimler değil, sadece kanun söyler.

Meselâ terör örgütüne üye olmak kanunen suçtur. Cezası da bellidir. Ama “Yanlış cemaat”e mensup olmak suç değildir. Kanunlarda böyle bir suç yoktur. Cezası da yoktur. Aynı şekilde “yanlış dine ya da mezheb”e inanmak ya da “satılmış lider”e bağlanmak da kanunen suç değildir. Cezası da yoktur. Zira bunların tümü hukuk açısından “sübjektif kanaatler”den ibarettir ve özgürlük alanının içinde kalır.

4. Kast yoksa suç yoktur, ceza da verilemez. “Kazaya ceza”, trafik kazası örneğindeki gibi, taksirin (kast içermeyen kusurluluğun) cezalandırıldığı istisnâ bir sorumluluk halidir. Suç işleme kastı olmaksızın suç işlenemez. Mesela arkadaşının çantasını kendi çantası sanarak alıp götürken kişiye “sen hırsızın” denemez. Zira hırsızlık kastı yoktur.

Kastın varlığını gösteren deliller ise hayatın olağan akışına uygun ve kesin olmalıdır.

5. Masumiyet karinesi ancak bunun aksini gösteren net delillerle çürütülebilir. Şüpheden sanık yararlanır. Suçluluğa işaret eden deliller tam ve yeterli değilse sanık mahkûm değil beraat ettirilmelidir. Hakim hüküm verirken “evliyalık yapmaya” kalkamaz. “Yeterli delil yok ama benim kalbim böyle diyor” diyerek ya da “gece rüyamda gördüm bu kişi suç işledi ya da işleyecek” diyerek masuma ceza veremez.

Yukarıda naklettiğimiz Hazreti Ali ile Hazreti Aişe ve taraftarları arasındaki Cemel Vak’asının gerçek sebebi bu prensibin uygulanmasına ilişkin içtihat farkı idi. Yani konu, Hazreti Osman’ın katil zanlılarının, zan ve şüphe yeterli görülerek cezalandırılıp cezalandırılmayacağı konusu idi. Hazreti Ali tam adalet ile (adalet-i mahza ile) hükmetmek istiyor ve “suçlananlar masum olabilir, suçluluğu kesinleşmedikçe kimseye ceza verilemez, şüphe üzerine mahkûmiyet bina edilemez” diyordu. Diğerleri ise “cezalandırma için makul şüphe yeter” diyorlardı.

3. Hukuk devletinde kanunsuz suç ve ceza olmaz. Neyin suç olduğunu, idareciler ve hatta hâkimler değil, sadece kanun söyler. 4. Kast yoksa suç yoktur, ceza da verilemez. 5. Masumiyet karinesi ancak bunun aksini gösteren net delillerle çürütülebilir. Şüpheden sanık yararlanır.

6. Suç ve ceza kişiseldir. Suçu işlemiş olmayan ya da suça azmettirme, suçluya yardım ve yataklık etme gibi davranışlarla suça iştirak etmiş olmayan bir kişi, suçlunun nesi olursa olsun, hatta fikirdaşı da olsa cezalandırılmaz.

6. Suç ve ceza kişiseldir. Suçu işlemiş olmayan ya da suça azmettirme, suçluya yardım ve yataklık etme gibi davranışlarla suça iştirak etmiş olmayan bir kişi, suçlunun nesi olursa olsun, hatta fikirdaşı da olsa cezalandırılmaz.

Yardım ve yataklık ya da azmettirme gibi suç ortaklıkları ise elbette suçtur ve cezalandırılmak için yeterlidir.

Bediüzzaman'ın 1953'te Başbakan Adnan Menderes'e yazdığı ikaz mektubunda da bildirdiği üzere fikhen malûmdur: "Birisinin hatasıyla başkası mesul olamaz.' Kardeşi de olsa, aşireti ve taifesi de olsa, partisi de olsa, o cinayete şerik (suç ortağı) sayılmaz. Olsa olsa, o cinayete bir nevi tarafgirlikle yalnız mânevî günahkâr olup âhirette mesul olur; dünyada değil." Zira fikhen "her suç günahdır ama her günah suç değildir".

7. Masumiyet karinesi ve suçun ve cezanın şahsiliği örgüt suçları için de geçerlidir:

Suç işlemiş olmayan bir kişi sosyal bağlantıları sebebiyle örgüt suçlusu sayılmaz. Suç örgütü üyeliği ya da terör örgütü üyeliği suçu denilen suç ancak kasten işlenebilecek bir suçtur.

Dolayısıyla suç örgütü olduğunu bilmediği bir sosyal yapıya mensup olana ya da bu yapı hakkındaki "suç örgütü iddiası"na inanmayıp mensubiyetini sürdürüne, kendisi bizzat bir suç işlemedikçe "sen de suçlusun" denemez.

8. Hukuk dışı yöntemlerle delil elde etmek ve bu tür delilleri mahkûmiyete dayanak yapmak yasaktır.

Aynı sebeple işkence de yasaktır. Delil toplamak veya daha büyük suççu engellemek gibi gerekçelerle de olsa işkence meşrû görülmez.

Batı ülkelerindeki ETA, IRA gibi terör örgütlerinin devletlerce bitirilebilmesinin aşamaları da gösteriyor ki teröristi doğuran sosyal bataklık, öncelikle işkence gibi ağır hak ihlallerinin ve gayrı insanî yöntemlerin ürünüdür. Kamu düzenini korumak adına masumları feda eden "güya adalet" anlayışı da bu bataklığa tohum eker. Bir devlet bunları engeller ve böylece hukuk devleti ve adil devlet haline gelirse, o toplumda, fazlaca bir gayrimemnun kalmaz ve birilerinin de bu gayrimemnunları bahane ederek teröristlik yapmasına imkân kalmaz.

9. Hiç kimse siyasi kanaatlerinden dolayı cezalandırılmaz, hatta kınanamaz. Zira farklı duygu ve düşüncelere ve önceliklere sahip olmak insanidir. Devletin bir görevi de Allah'ın takdir ve tasvip ettiği bu çeşitliliği korumaktır.

Malûmdur: "Hükümet (devlet) ele bakar, kalbe bakamaz."

Dolayısıyla devleti yönetenlerin düşünce ve kanaatlerine katılmamak da bir haktır ve suç sayılmaz. Aksi halde siyasi münafıklar çoğalır. Bu sebeple Bediüzzaman veciz bir biçimde, "muhalefet meşru ve samimi bir muvazene-i adalet unsurudur" demektedir.

10. Devlet, vatandaşlarına din veya mezhep dayatamaz, bunlar arasında fark ve öncelik gözetemez. Aksi halde kamu hizmetinde adaletli davranmamış olur. Bu da dinî münafıkları çoğaltır. Ve münafık kainattaki düzen ve adalet için kâfirden bile daha tehlikelidir. Zira kafir küfrüyle esma-yı hüsnanın tecelligâhı olan kainata ve dolayısıyla Allah'a hakaret eder ve kendisine zulmeder. Oysa münafık, kafir olduğu halde mü'min görünen kişidir. Bu tür kişiler güven duygusunu suiistimal ederek toplumsal ilişkileri bozar ve böylece hem kendilerine ve hem de başkalarına zulmeder. Sadece Allah'ın hakkını değil kullarının hakkını da yerle bir eder.

Sonuç

Bizim sahibimiz biz değiliz. Her şeyi bilen ve gören bir sahibimiz var. Bizim hukukumuz O'nun hukukudur. Zalimin zulmü varsa mazlumun Allah'ı var. Adaletinden emin olduğumuz Allah'ın sonsuz ve tam adaletini zaman ve mekan baskısı altındaki bu dünyada geçen sınırlı ömrümüzde ancak "biraz" görüyoruz. Zira burada, imtihanın bir gereği olarak iyi ve kötü, doğru ve yanlış, adaletli ve zalimce olan iç içe geçmiş. Ama gördüğümüz kadarından da biliyoruz ki geniş ve ferah bir yer var ve orada adalet tam tecelli edecek. Sabırla ve ümitle orayı bekliyoruz. Orayı hak etmek için ise adaleti inkar etmemek yetmez. Adaleti istemek de lazım. İsteyebildiğimiz her yerde ve her yolla. Aksi halde biz de zulmedenlere meyletmış oluruz ve cehennem ateşi bize de dokunur.

Abstract

Justice is a reality that permeates every part of the universe and shapes all relationships in the universe. "The Just and The Fair" are in the well-known major names of Allah, and the essence of the divine inspiration which is communicated to man by the Prophets is about justice. One of the four main themes of the Qur'an is justice. In this article, we are questioning our understanding of our law and justice, starting from the ones pointed out by Allah's (the holy and unique God's) justice, and also we are showing the traces of true justice.

Keywords

Law, justice, exact justice, relative (partial) justice, state of law